

УДК 327(8+477)

Левковець Н. В.*Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент*

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (БРАЗИЛІЯ, МЕКСИКА, АРГЕНТИНА)

У статті досліджено особливості латиноамериканського напрямку для зовнішньої політики України. Авторка охарактеризувала політичні і торговельно-економічні відносини з Бразилією, Мексикою та Аргентиною. Проаналізовано проблеми співпраці та визначено їх перспективи.

Ключові слова: *зовнішня політика України, Бразилія, Мексика, Аргентина, політичний діалог, торговельно-економічна співпраця.*

Levkovets N. V.

UKRAINE'S FOREIGN POLICY IN LATIN AMERICA (BRAZIL, MEXICO AND ARGENTINA)

The features of Latin America direction for Ukraine's foreign policy is studied. The author characterized shortly political, trade, and economic relations with Brazil, Mexico, and Argentina. The problems of cooperation are analyzed and perspectives are determined.

Key words: *Ukraine's foreign policy, Brazil, Mexico, Argentina, political dialogue, trade and economic cooperation.*

Дослідження напрямків зовнішньої політики України є важливим питанням для науковців. Поглиблення відносин з країнами Латинської Америки не є першочерговим завданням для зовнішньої політики України. Тим не менш, спостерігають позитивну динаміку в торгівлі з більшістю країн регіону. Хоча обсяги товарообігу значно поступаються таким з іншими державами, торговельно-економічні взаємини все ще мають великий потенціал, що й зумовлює актуальність проблеми. Оскільки найбільшими партнерами в сфері торгів-

лі є Бразилія, Мексика та Аргентина, дослідження обмежене лише цими країнами.

Багато вітчизняних науковців досліджують як двосторонні відносини держав, так і співпрацю України з регіоном загалом. Зокрема, Кириченко В. у своїй праці «Шляхи та механізми подальшого зміцнення взаємовигідних відносин України з державами Латинської Америки і Карибського басейну» висвітлив зростання ролі країн Латинської Америки на міжнародній арені та інтересу головних міжнародних акторів до цього регіону. Окрім того, він окреслив, чим ці держави можуть бути корисними для України. Інший дослідник, Плевако І., написав роботу на тему «Латиноамериканський вектор зовнішньої політики України на сучасному етапі», в якій проаналізував динаміку торговельно-економічних відносин України з країнами МЕРКОСУР та спробував визначити причинно-наслідковий зв'язок економічних взаємин з регіоном у передкризовий і післякризовий період (до 2010 р.).

Серед зарубіжних науковців більш поширеними були дослідження двосторонньої співпраці, ніж відносин із регіоном загалом. Так, політолог Стуенкель О. написав статтю «Why Brazil has not criticised Russia over Crimea», де через висвітлення реакції Бразилії на анексію Криму окреслив причини її проросійської позиції. Співпрацю з регіоном проаналізував британський та канадський політолог українського походження Кузьо Т. у своїй статті «Ukraine and the Southern hemisphere». Він охарактеризував еволюцію зовнішньої політики України у південній півкулі, включаючи Латинську Америку, з часу здобуття незалежності.

Джерельна база дослідження складається з:

1) нормативно-правових актів (Спільна декларація за результатами переговорів від 2003 р., Повідомлення про припинення застосування уповноваженим органом Бразилії антидемпінгових заходів щодо імпорту шин автомобільних тощо);

2) урядових сайтів (Міністерство закордонних справ України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна служба статистики України);

3) засобів масової інформації (The Guardian, Americas Quarterly, Українформ, Київ Post, Радіо Свобода, ТСН, Українська призма, Борисфен Інтел тощо).

Метою цієї статті є дослідження особливостей латиноамериканського напрямку зовнішньої політики України.

Відповідно до мети було визначено такі завдання:

- виділити основних партнерів України в Латинській Америці;
- окреслити співпрацю в політичній і торговельно-економічній сферах;

- висвітлити проблеми та перспективи двосторонніх відносин України з Бразилією, Мексикою та Аргентиною.

Латиноамериканський вектор не є пріоритетним для зовнішньої політики України, однак це не означає, що в ньому немає потенціалу. Наприклад, відносини з такими державами, як Перу, Колумбія та Коста-Ріка почали активно розвиватись в останні роки. Поглибленню взаємин та розвитку нових сфер співпраці сприяло підписання угод про безвізовий режим за часів президентства П. Порошенка. Українські туристи тепер можуть набагато легше потрапити до більшості країн латиноамериканського регіону, що сприяє як культурному обміну, так і економічній вигоді. Щоправда, поки що туристичний потік ще не налагодився, можливо, через географічну віддаленість. Офіс президента України повідомив, що готує турне для активізації відносин з латиноамериканськими країнами [17]. Регіон є більш вигідним для співробітництва в торговельно-економічній, аніж в політичній сфері, адже багато країн знаходяться під впливом Росії.

Українсько-бразильські відносини є одними із найбільш міцних серед країн латиноамериканського регіону. Ця держава – основний торговий партнер, а також країна з найчисленнішою вітчизняною діаспорою в Латинській Америці. 26 грудня 1991 р. Бразилія однією з перших визнала незалежність України, а 11 лютого 1992 р. між країнами були встановлені дипломатичні відносини [20]. Значна договірно-правова база свідчить про поглиблення взаємозв'язків обох держав. Одним із останніх документів є Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про передачу засуджених осіб, який набрав чинності 28 вересня 2014 р [8].

Починаючи з кін. 90-х рр. ХХ ст., відбувалися зустрічі на вищому та найвищому рівнях. Одним із найважливішим був державний візит президента України Л. Кучми у Федеративну Республіку Бразилія. В рамках цього візиту була проголошена Спільна декларація президентів [22], в якій глави держав зазначили намір утворити стратегічне партнерство між Україною та Бразилією. Важливим періодом також став 2009-2013 рр., коли були засновані такі економічні двосторонні органи, як Спільна українсько-бразильська міжурядова комісія з торговельно-економічного співробітництва та Підкомісія з питань торгівлі та інвестицій.

Економічні відносини характерні великими проектами, як-от кооперація фармацевтичного державного підприємства «Індар» та державної фармакологічної компанії «Фіокруз» щодо виробництва інсуліну в Бразилії за українськими технологіями. Щодо товарообігу, то на його динаміку вплинула не так глобальна фінансова криза 2008 р., як антидемпінгові мита з боку Бразилії та заборона на імпорт свинини 2013 р. [4]. Після найнижчої позначки імпорту у 2017 р. з негативним сальдо у 200 млн дол. США, відносини почали нормалізовуватись.

Основні товари, які постачає Україна, – це електроприлади для приготування кави та чаю, мінеральні добрива, металопрокат за кодом 7208.3990, оболонки штучні для ковбасних виробів, балки з легированої сталі. Отримує ж вона сировину з аграрної продукції (в основному, тютюну), прилади для розпилення хімікатів з агрокультур, марганцеву руду, каву розчинну, кишкові оболонки, боксити тощо [24].

Між державами існують також тісна міжрегіональна кооперація, науково-технічні та культурно-освітні взаємини, велику роль в поглибленні яких відіграє понад 600-тисячна українська діаспора.

Основним стримуючим фактором в подальшому налагодженні політичної співпраці між країнами є проросійська позиція Бразилії. Так, з боку українського партнера лунають слова підтримки, але вони не підкріплені діями. Зокрема, Бразилія, так само, як інші члени БРІКС, виступала проти накладення санкцій на Росію після її вторгнення на українські території [2, 2]. Вони також виступили за мирне вирішення конфлікту, не критикуючи при цьому дії агресора. В економічній співпраці же проблемою були антидемпінгові мита, які Бразилія скасувала до січня 2020 р. [1], [18], та відмова латиноамериканської країни від плану запуску українських ракет «Циклон-4» з використанням бразильського космодрому Алкантара. Тим не менше, в жовтні 2019 року президент України Володимир Зеленський зустрівся з президентом Бразилії Жаїром Болсонару та запропонував перезапустити проєкт [11]. Таким чином, політичні питання все ще залишаються відкритими, тоді як економічні проблеми вирішують швидше, чому сприяє численна українська діаспора. Хоча після імпічменту екс-президентки Ділми Русеф, Бразилія відходить від жорсткого проросійського курсу [13], про що свідчить визнання нелегітимності так званих місцевих виборів на території окупованого Криму [14], все ж сподіватись на активне налагодження політичних взаємин рано. Торговельно-економічні відносини, тим часом, можна вважати вигідними для української сторони.

Мексика є другим найбільшим партнером України після Бразилії, за даними Держстату [7]. Незалежність України було визнано 25 грудня 1991 р., а вже 14 січня 1992 р. країни встановили дипломатичні відносини [21]. У 1997 р. відбувся візит Л. Кучми до Мексики, під час якого були укладені основоположні двосторонні угоди [10]. Позитивна динаміка простежується в усіх сферах співпраці.

Торговельно-економічні відносини, безсумнівно, зазнали найбільших змін. На всьому сучасному етапі спостерігається збільшення обсягів товарообігу з позитивним для України сальдо. З часів створення у 2007 р. українсько-мексиканської Міжурядової Комісії, що замінила собою двосторонній Консультативний комітет зі сприяння торгівлі та інвестиціям, цей процес лише прискорився [23]. Разом із тим, розширилася і структура товарообігу. На сьогодні головними товарами українського експорту є чорні метали, зернові культури, руди, шлаки і зола, тютюн і промислові замітники тютюну, ядерні реактори, котли, машини. В імпорті ж переважають електричні та транспортні машини, алкогольні і безалкогольні напої та оцет [16].

Держави також співпрацюють у культурній, міжрегіональній та освітній галузях. Наприклад, серед українських ВУЗів Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка був одним із перших, який почав культурний обмін студентами з мексиканськими університетами.

Мексиканські Сполучені Штати надають активну підтримку українській стороні на міжнародній арені. Зокрема, вони проголосували за резолюцію ГА ООН про територіальну цілісність України від 27 березня 2014 р. [26]. В Міністерстві закордонних справ Мексики також зазначають, що вони вітають результати переговорів Нормандського формату, проведених у Мінську, Білорусь. Своєрідним актом визнання півострова Крим українським було повернення у 2016 р. орендованого до анексії судна «Титан-2» Україні, незважаючи на те, що рахунки компанії-власника були арештовані Росією [15]. Ці та багато інших подій стали результатом напруженої роботи українських та мексиканських дипломатів.

Однак Мексика могла займати і нейтральну позицію під час ухвалення актів на підтримку України, як-от під час затвердження резолюції Генасамблеї ООН щодо захисту прав людини в окупованому Криму [5]. Тим не менш, ця двостороння співпраця має найбільший успіх та усі шанси на подальше поглиблення.

З Аргентиною в Україні склалися доволі особливі взаємини. Причина полягає в тому, що держава стала єдиною в Латинській Америці, яка визнала Українську Народну Республіку в 1921 р. та

встановила з нею дипломатичні відносини [19]. Вона також першою визнала незалежність України 5 грудня 1991 р. Договірною-правова база між державами нараховує понад 50 угод різних рівнів. Основовими документами є Угода про торговельно-економічне співробітництво, Угода про співробітництво в галузі культури, науки та освіти, Угода про співробітництво в галузі агропромислового комплексу, Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Аргентинською Республікою тощо [9]. Ці нормативно-правові акти були укладені під час візиту президента України в Аргентину 1995 р. та візиту президента Аргентинської Республіки у відповідь. Держава також стала першою в регіоні, яка підписала угоду про скасування візового режиму (2011 р.).

Зважаючи на кризову ситуацію в державах, стає очевидним факт зменшення торговельно-економічних відносин. На сучасному етапі обсяг товарообігу між країнами швидко зростає, досягнувши свого піку в 2008-2009 рр. та ігноруючи при цьому глобальну фінансову кризу, а починаючи з 2015 р. почав повільно спадати. Найбільше зацікавлення Аргентина показує в продуктах ливарного виробництва, чавуну та сталі, що складають три чверті її імпорту, електрообладнання, машинобудуванні, пластмасах та виробих з каменю, гіпсу або цементу [25].

Українська діаспора, яка вже понад 100 років проживає в аргентинських містах, організовує масштабні культурні заходи, чим сприяє поглибленню не тільки культурних, а й міжрегіональних зв'язків.

Основною проблемою на шляху поглиблення політичного діалогу є проросійська налаштованість Аргентини, як і багатьох інших латиноамериканських країн. Про це свідчить, зокрема, позиція Аргентини у підписанні резолюції Генасамблеї ООН проти мілітаризації Росією Криму й морів від 2019 р. [6]. Також екс-президентка Крістіна Фернандес де Кіршнер скаржилась на подвійні стандарти ЄС, які визнали у 2013 р. легітимність референдуму на Фолклендських островах, при цьому не визнаючи референдум, проведений на півострові Крим того ж року. Через кризу в економіках обох держав важко сподіватись на тіснішу торговельно-економічну співпрацю. Водночас, обсяги товарообігу з деякими латиноамериканськими країнами починають стрімко розвиватись, тому вже через кілька років Аргентину, як одного з головних партнерів, можуть витіснити Колумбія, Панама або Коста-Ріка. Тим не менш, є й позитивний момент. У 2018 р., коли була сформована нова група дружби з Україною в Національному Конгресі, вона стала однією із перших в

оновленому парламенті, що все ще свідчить про зацікавленість аргентинської сторони у співпраці [12].

Отже, латиноамериканський вектор не є пріоритетним для зовнішньої політики України, але тут все ж є декілька великих партнерів. Політичний діалог з державами був налагоджений ще в кінці ХХ ст. Щодо торговельно-економічних відносин, то глобальна фінансова криза 2008 р. не вплинула на позитивні процеси, гальмуючими чинниками виступали внутрішні фактори (антидемпінгові мита в Бразилії, криза в Аргентині та Україні). В політичному вимірі головною проблемою виступає проросійська позиція багатьох латиноамериканських країн. В останні роки проводять спроби відновити призупинені проекти з Бразилією та налагодити співпрацю. Мексика виступає в ролі підтримки України на міжнародній арені серед країн Латинської Америки. А ось Аргентина може поступитися місцем одного з головних партнерів іншим країнам, навіть незважаючи на історичну особливість встановлення дипломатичних відносин.

Наразі невідомо, як складуться подальші відносини України з латиноамериканським регіоном та якими сферами ці взаємини будуть обмежені. Також виникає питання, чи з'являться нові чинники гальмування співпраці між державами. Чи залишаться Бразилія, Мексика та Аргентина провідними українськими партнерами? Ці та інші проблеми вимагають проведення подальших наукових досліджень.

Джерела та література

1. Diário oficial da união. Resolução no 10, de 12 de Novembro de 2019. URL: <http://www.in.gov.br/en/web/dou/-/resolucao-no-10-de-12-de-novembro-de-2019-227652776> (дата звернення: 12.02.2020)
2. Stuenkel O. Why Brazil has not criticised Russia over Crimea. *Norwegian peacebuilding resource centre*. May, 2014. P. 2.
3. Three Horizons of Brazil–Russia Relations. *Modern Diplomacy*. February 12, 2019. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2019/02/12/three-horizons-of-brazil-russia-relations/> (дата звернення: 12.02.2020)
4. World In Ukraine: Ukrainian-Brazilian trade bound to get better. *Kyiv Post*. 24 September, 2015.
5. Генасамблея ООН підтримала резолюцію щодо захисту прав людини в окупованому Криму. *5 канал*. 18 грудня 2019 р. URL: <https://www.5.ua/polityka/henasambleia-oon-pidtrymala-rezoliutsiiu-shchodo-zakhystu-prav-liudyny-v-okupovanomu-krymu-204983.html> (дата звернення: 12.02.2020)
6. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію проти мілітаризації Росією Криму й морів. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/>

news-henasambleja-oon-krym-rezoliucija/30316477.html (дата звернення: 10.02.2020)

7. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2020)

8. Договірні-правова база між Україною і Бразилією. *Посольство України в Федеративній Республіці Бразилія*. URL: <https://brazil.mfa.gov.ua/posolstvo/151-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-brazilijeju> (дата звернення: 12.02.2020)

9. Договірні-правова база між Україною та Аргентиною. *Посольство України в Аргентинській Республіці*. URL: <https://argentina.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-argentina/338-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-argentinoju> (дата звернення: 10.02.2020)

10. Договірні-правова база між Україною та Мексикою. *Посольство України в Мексиканських Сполучених Штатах*. URL: <https://mexico.mfa.gov.ua/posolstvo/476-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-meksikoju> (дата звернення: 13.02.2020)

11. Зеленський зустрівся з президентом Бразилії: про що домовились. *24 канал*. 22 жовтня 2019 р.

12. Зміцнюються міжпарламентські зв'язки між Україною та Аргентиною. *Посольство України в Аргентинській Республіці*. 27 квітня 2018 р. URL: <https://argentina.mfa.gov.ua/news/64551-zmicnyujutysya-mizhparlamentsyki-zvjazki-mizh-ukrajinoju-ta-argentinoju> (дата звернення: 10.02.2020)

13. Імпічмент без доказів корупції: як скинули з посади президента Бразилії. *Європейська правда*. 6 вересня 2016 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/6/7054185/> (дата звернення: 12.02.2020)

14. Комісія у закордонних справах та національної оборони Палати Депутатів Національного Конгресу Бразилії прийняла Заяву на підтримку України. *Посольство України в Федеративній Республіці Бразилія*. 13 листопада 2019 р. URL: <https://brazil.mfa.gov.ua/news/75939-komisija-u-zakordonnih-spravah-ta-nacionalnoyi-oboroni-palati-deputativ-nacionalnogo-kongresu-braziliji-prijnyala-zajavu-na-pidtrimku-ukrajini> (дата звернення: 12.02.2020)

15. Мексика відмовилася віддавати Росії кримське судно. *TCH*. 19 лютого 2016 р. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/meksika-vidmovilas-viddati-rosiyi-krimske-sudno-594740.html> (дата звернення: 12.02.2020)

16. Мексиканський салат: За п'ять років Україна урізноманітнила свій експорт до Мексики. *Бізнес*. 30 січня 2019 р.

17. Офіс президента готує турне для Зеленського до країн Латинської Америки у 2020 році. *Interfax-Україна*. 18 вересня 2019 р. URL:

<https://ua.interfax.com.ua/news/political/614014.html> (дата звернення: 12.02.2020)

18. Повідомлення про припинення застосування уповноваженим органом Бразилії антидемпінгових заходів щодо імпорту шин автомобільних з України. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України*. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0c17d8eb-9b3a-4154-b830-28b5201c401a&title=ProvidomlenniaProPripinenniaZastosuvanniaUpovnovazhenimOrganomBraziliiAntidempingovikhZakhodivSchodoImportuShinAvtomobilnikhZUkraini> (дата звернення: 12.02.2020)

19. Політичні відносини між Україною та Аргентиною. *Посольство України в Аргентинській Республіці*. URL: <https://argentina.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-argentina/339-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-argentinoju> (дата звернення: 10.02.2020)

20. Політичні відносини між Україною та Бразилією. *Посольство України в Федеративній Республіці Бразилія*. URL: <https://brazil.mfa.gov.ua/posolstvo/152-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-brazilijeju> (дата звернення: 12.02.2020)

21. Політичні відносини між Україною та Мексикою. *Посольство України в Мексиканських Сполучених Штатах*. URL: <https://mexico.mfa.gov.ua/posolstvo/477-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-meksikoju> (дата звернення: 13.02.2020)

22. Спільна декларація за результатами офіційних переговорів між Президентом України Леонідом Кучмою та Президентом Федеративної Республіки Бразилія Луїзом Інасіо Лулою да Сілва. Декларація від 21 жовтня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/076_011 (дата звернення: 12.02.2020)

23. Товарообіг між Україною та Мексикою. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/ukr/7383.html (дата звернення: 13.02.2020)

24. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Бразилією. *Посольство України в Федеративній Республіці Бразилія*. URL: <https://brazil.mfa.gov.ua/posolstvo/153-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-brazilijeju> (дата звернення: 12.02.2020)

25. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Аргентиною. *Посольство України в Аргентинській Республіці*. URL: <https://argentina.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-argentina/340-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-argentinoju> (дата звернення: 10.02.2020)

26. Хто не підтримав резолюцію ООН про територіальну цілісність України. Список. *Ipress*. 27 березня 2014 р.